

Kennishiaten die goed waterbeleid en –beheer belemmeren

Luc De Meester
KU Leuven

INBO studiedag *Water in Beweging*
4.11.2025

Disclaimer

Observaties van een outsider

Wetenschappelijke bril

Beleid en beheer

25 jaar Kaderrichtlijn Water

- Belang: opvolgplicht, data, inzichten, basis herstel
- Bijzondere kansen voor een verbeterd waterbeleid
- Beperkingen:
  - Type habitats
  - Type monitoring

Beperkingen en kansen liggen in de manier van implementatie – doe je enkel het verplichte of ga je voor de uitbouw van echte kennis met oog op herstel van onze natuurlijke hulpbronnen ?

Laat ons een beetje ambitieus zijn

Observatie 1: Zoetwater-ecosystemen krijgen veel minder aandacht dan terrestrische of mariene systemen

Zoetwater-ecosystemen behoren tot de meest waardevolle ivm ecosysteemdiensten (Costanza et al 1997, *Nature*)

- Drinkwater voorziening en algemene **water security**
- **Voedsel**productie (visserij)
- **Transport**
- Beveiliging/voorkomen **overstromingen**
- **Recreatie**
- **Mentale gezondheid**

- Sterk bedreigd cfr. integratoren van alles wat mis gaat in de terrestrische matrix

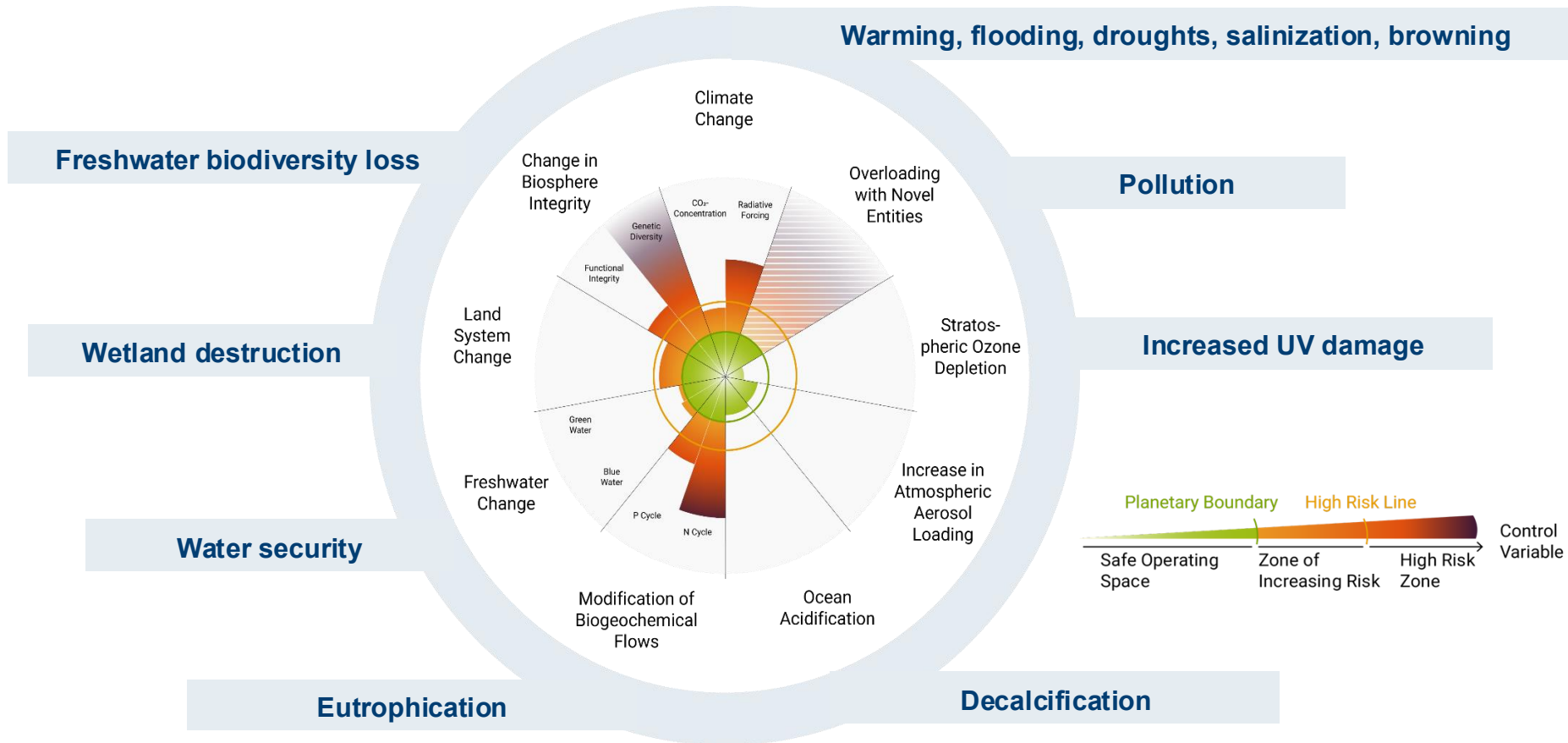

- Over-exploitatie (water, visserij)
- Eutrofiëring
- Pollutie
- Habitatfragmentatie en -vernietiging
- Invasieve soorten
- Klimaatverandering / extreme events
- Lichtpollutie
- Mechanische verstoring / boten

Planetary boundaries

Rockström et al 2009 *Nature*

Source: Edited from “The current status of the nine Planetary Boundaries, based on the Planetary Health Check 2024.”, PIK – Figure Version 2, 2024, CC-BY license

Zoetwatersystemen als het kneusje van de zalm – waarom?

- moeilijk te bestuderen
bvb vispopulaties, onderwatervegetatie, plankton,...
- “**verborgen** biodiversiteit”
- weinig prime aandacht van policy makers
- in veel documenten / policies niet als bioom op zich maar als onderdeel van ‘terrestrisch’ bioom
- ook aandacht natuurbeheerders niet altijd gericht op de processen in het zoetwaterecosysteem zelf

onderstreept belang Kaderrichtlijn Water !

ook in onderzoek:

INBO, VLIZ

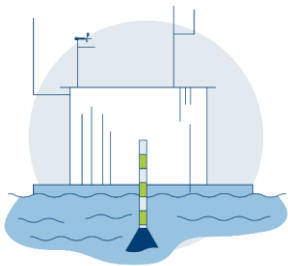
ook in onderzoek:

INBO, VLIZ

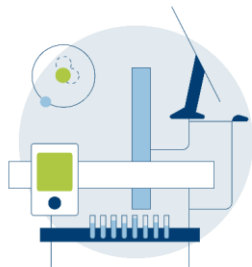

IGB

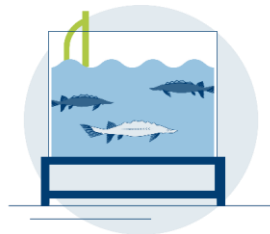
Leibniz Institute of Freshwater Ecology
and Inland Fisheries

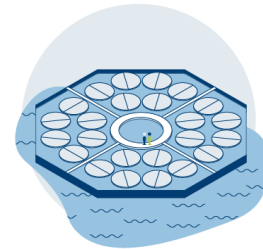
Long-term
monitoring

Chemistry and
Isotope Labs

Fish facilities

LakeLab

KU LEUVEN

Observatie 2: Beperking van blik - habitats

Stilstaande wateren

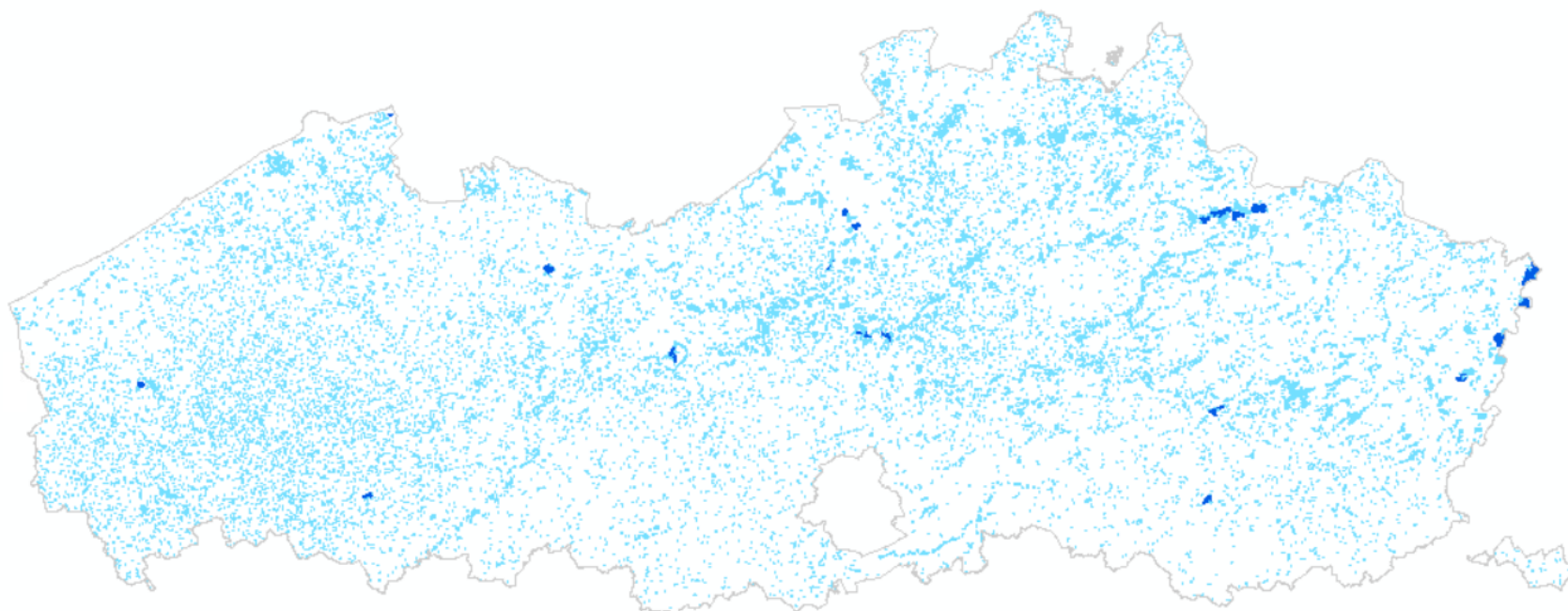
watervlakkenkaart 2024

Rapporteringsverplichting KRW (>40ha)

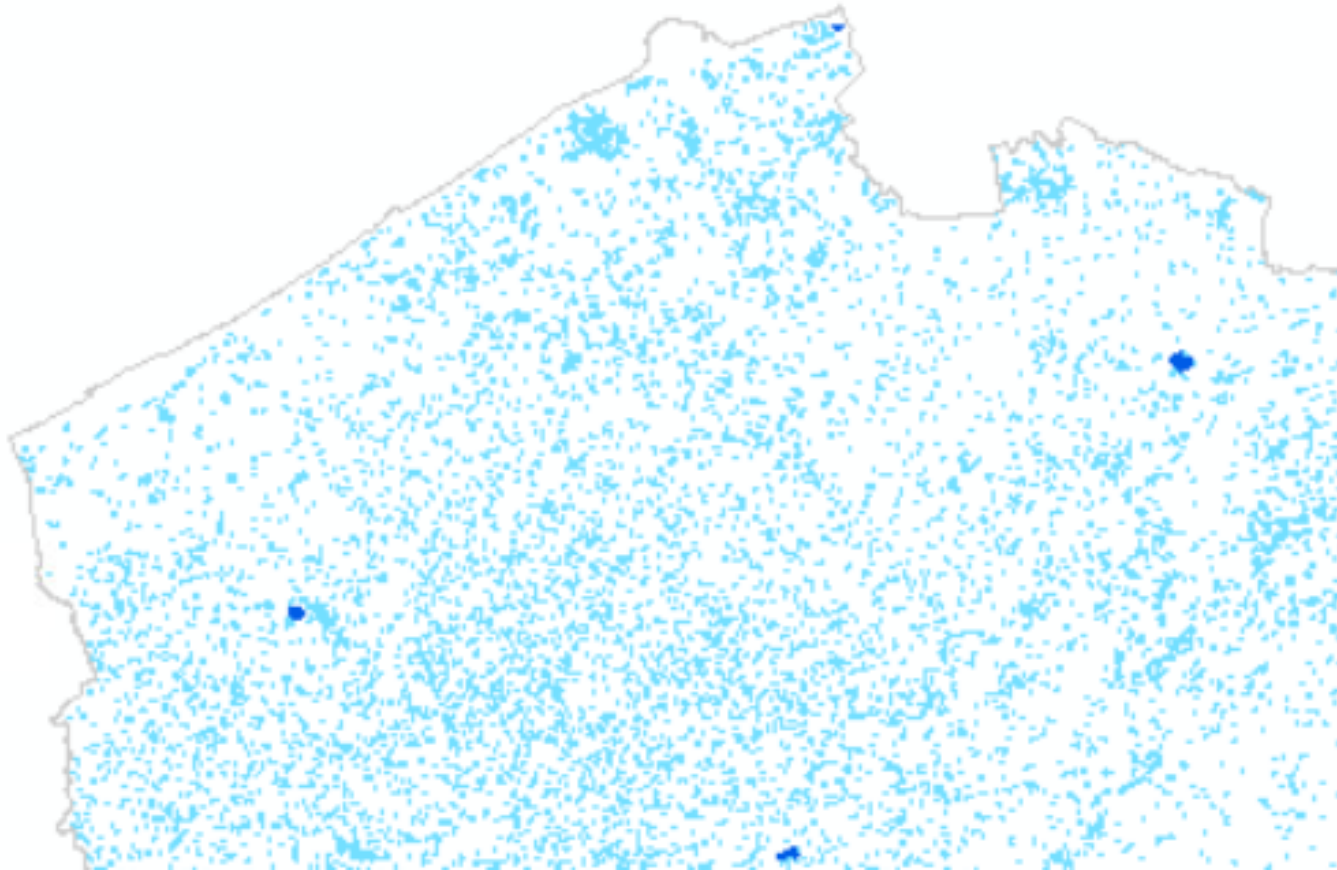
Geen rapporteringsverplichting KRW

Stilstaande wateren

watervlakkenkaart 2024

- Rapporteringsverplichting KRW (>40ha)
- Geen rapporteringsverplichting KRW

Stilstaande wateren

watervlakkenkaart 2024

Rapporteringsverplichting KRW (>40ha)

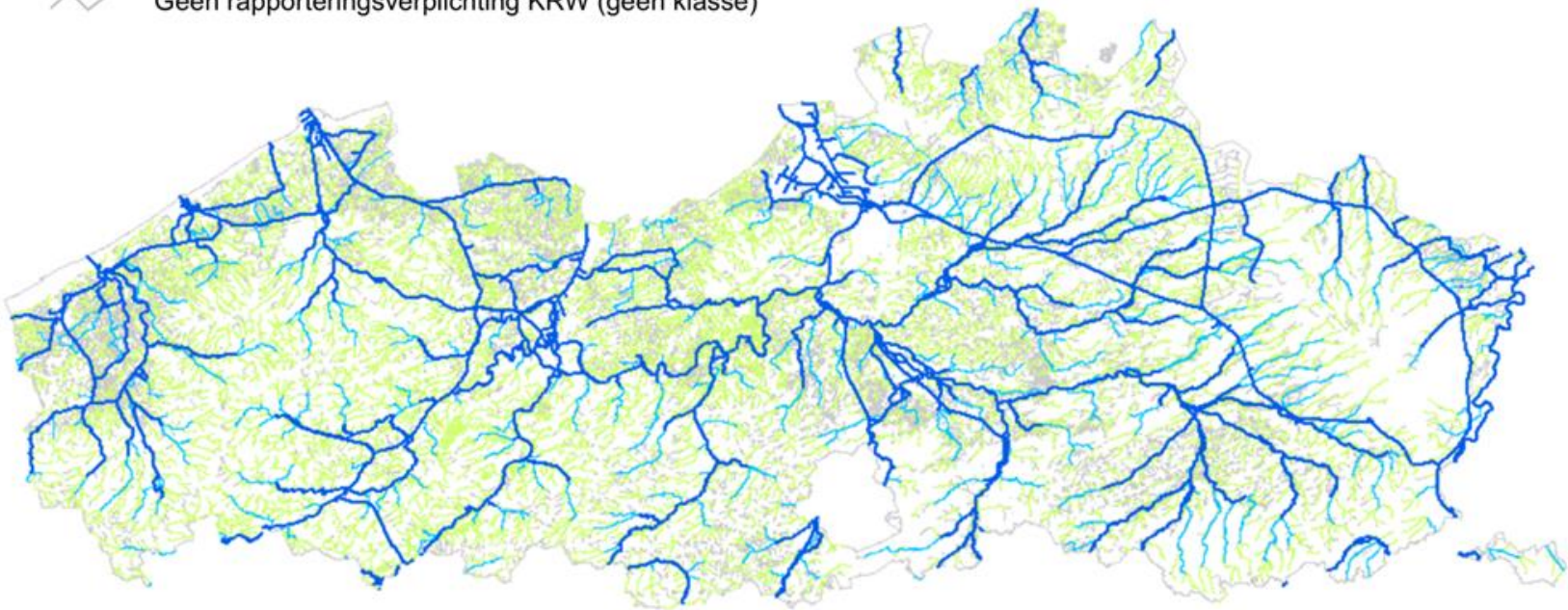
Geen rapporteringsverplichting KRW

Regionaal leveren kleine stilstaande wateren (“vijvers”) de grootste bijdrage aan biodiversiteit en ecosystem-functies en diensten (Williams et al 2004 *Biol. Conserv.*)

Stromen en rivieren (watervlakkenkaart 2024)

Waterlopen (VHA) – zonder grachten (grachtenkaart niet goedgekeurd door Vlaamse Regering)

- Rapporteringsverplichting KRW (Vlaamse waterlichamen)
  - Geen rapporteringsverplichting KRW (Lokale orde 1)
  - Geen rapporteringsverplichting KRW (Lokale orde 2)
  - Geen rapporteringsverplichting KRW (geen klasse)
- } Focus meetnet

Stromen en rivieren (watervlakkenkaart 2024)

Observatie 3: Beperkingen - Monitoring

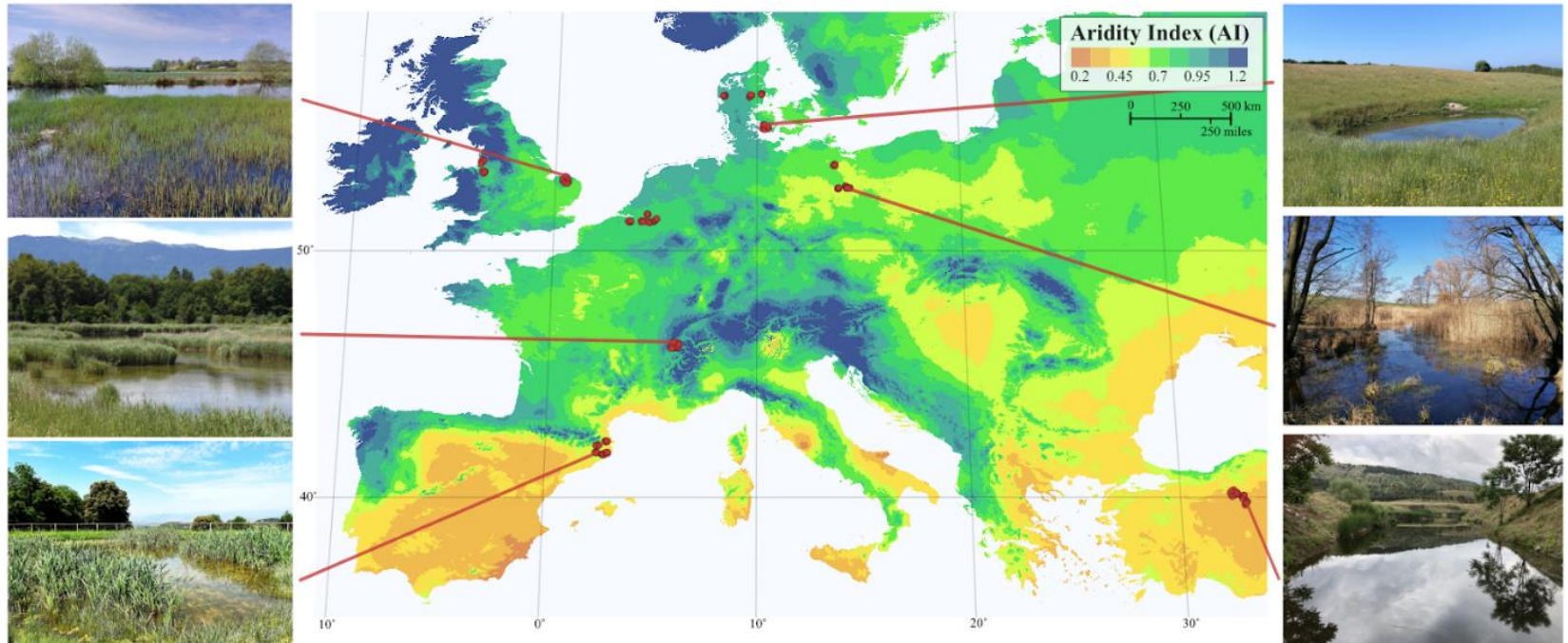
- Doel monitoring KRW is in wezen rapportering
- Uitbreiding nodig om **handvaten voor herstel** te bieden
- Meer taxonomische groepen
- Mogelijkheden via eDNA
- Sokkel voor rapportering uitbreiden met oog op NBS

EU project PONDERFUL

240 vijvers in 8 landen in een hoog-
gestandaardiseerde stratified sampling benadering
bemonsterd voor 9 organismengroepen en groot
aantal lokale en regionale omgevingscondities

Pieter Lemmens

Maria Cuenco-Cambonero et al, in review

Overkoepelende analyse detecteert **waterbeschikbaarheid** (klimaat) en **voedingsstoffen-aanrijking** (landgebruik) als belangrijkste assen van variatie

Robby Wijns

Maxime Fajgenblat

Pieter Lemmens

Figuur onder embargo

Figuur onder embargo

De verschillende organismen-
groepen reageren sterk
verschillend op
waterbeschikbaarheid en
voedingsstoffen-aanrijking

Indicator-soorten niet makkelijk te
identificeren

Meer inclusieve monitoring nodig -
diversiteit capteren via eDNA ?

Robby Wijns

Maxime Fajgenblat

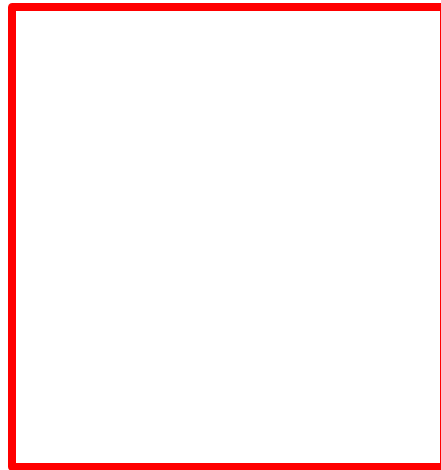
Pieter Lemmens

Biodiversiteit is positief gecorreleerd met ecoysteemfuncties.
Zoöplankton soortenrijkdom vertoont sterkste relatie.

Figuur onder embargo

Biodiversiteit is positief gecorreleerd met ecoysteemfuncties.
Zoöplankton soortenrijkdom vertoont sterkste relatie.

Figuur onder embargo

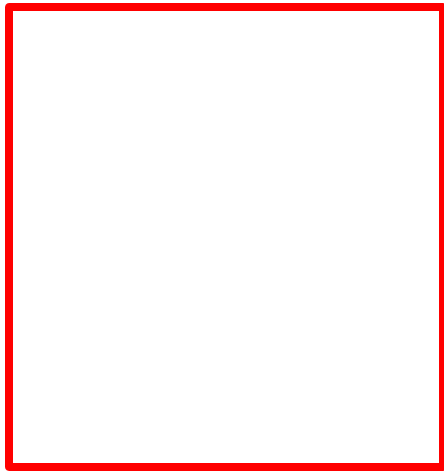

Observatie 4: Nood wetenschappelijke kennis

- Opvallend dat natuurbeheerders vaak niet goed weten hoe ze aquatische gebieden moeten beheren – meestal heel sterk gericht op vogels en evt vis, amfibieën en libellen
- Veel **ecologische concepten** die heel vaak weinig aandacht krijgen:
  - **Prioriteitseffecten** potentieel heel erg belangrijk in de context van natuurherstel en NBS
  - **Connectiviteit** op regionale schaal – metagemeenschappen - link ook naar kwaliteit
  - Dynamieken **algemene versus zeldzame soorten**
  - **Eco-evolutionaire** dynamieken

Rol voor INBO en samenwerking

“mysterieus” **verschil in diversiteit tussen Vlaamse en Poolse vijvers** - niet te verklaren door verschillen in lokale omgevingscondities. Eventueel omwille van grotere connectiviteit tussen “goede kwaliteit” vijvers in Polen?

Figuur onder embargo

Robby Wijns

Pieter Lemmens

Figure 1: Alpha, beta and gamma richness for Belgian and Polish ponds. The boxplots show the median (central line), interquartile range (IQR) (box boundaries), and range (whiskers). Gamma richness is depicted using a species accumulation curve, the arrow compares gamma richness for 140 ponds.

“mysterieus” **verschil in diversiteit tussen Vlaamse en Poolse vijvers** - niet te verklaren door verschillen in lokale omgevingscondities. Eventueel omwille van grotere connectiviteit tussen “goede kwaliteit” vijvers in Polen?

Robby Wijns

Pieter Lemmens

Figuur onder embargo

Figure 1: Alpha, beta and gamma richness for Belgian and Polish ponds. The boxplots show the median (central line), interquartile range (IQR) (box boundaries), and range (whiskers). Gamma richness is depicted using a species accumulation curve, the arrow compares gamma richness for 140 ponds.

Observatie 4: belang stressoren

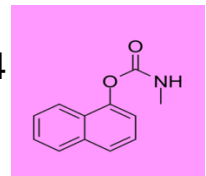
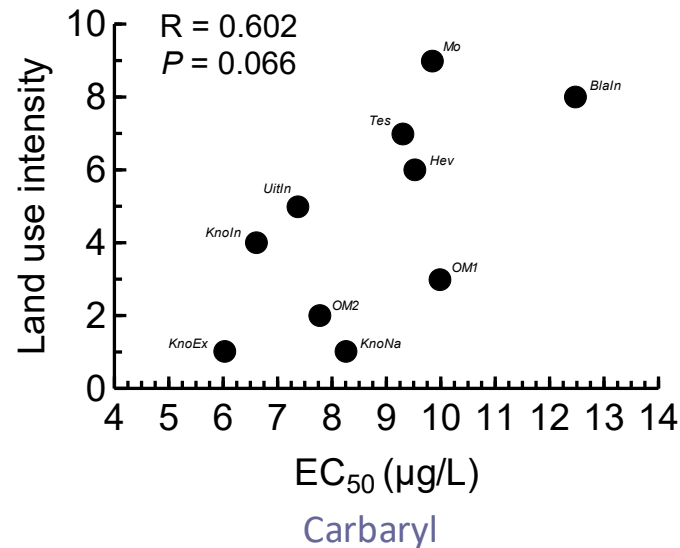
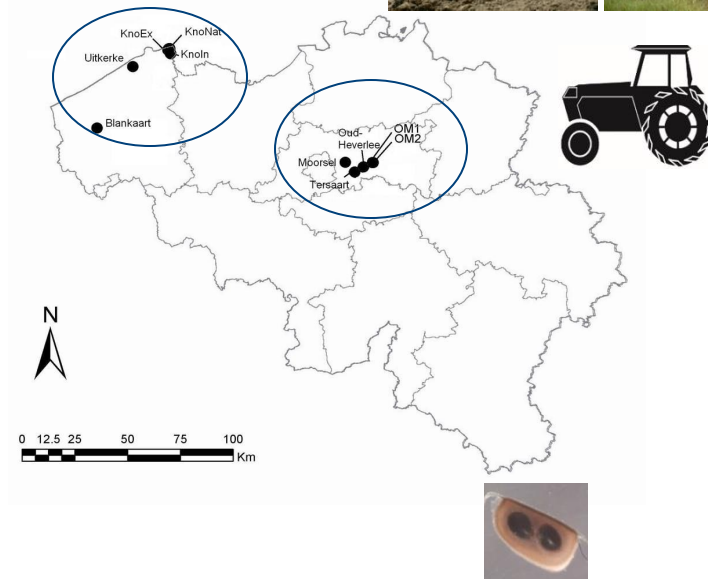
- **Landgebruik** – voedingsstoffen (fosfor / stikstof) heel *sterk Vlaanderen-breed effect*
- **Pollutie** – moeilijk in al zijn diversiteit te monitoren maar *waarschijnlijk dramatisch Vlaanderen-breed effect*
- ...
- Monitoring via metagenomische analyses bacteriën (cf. genen en functies kwantificeren) en genetica algemene soorten?

Genetische adaptatie aan landgebruik:

relatie tolerantie voor acetylcholinesterase remmer carbaryl bij de watervlo *Daphnia magna* en intensiteit landgebruik in omgeving vijver

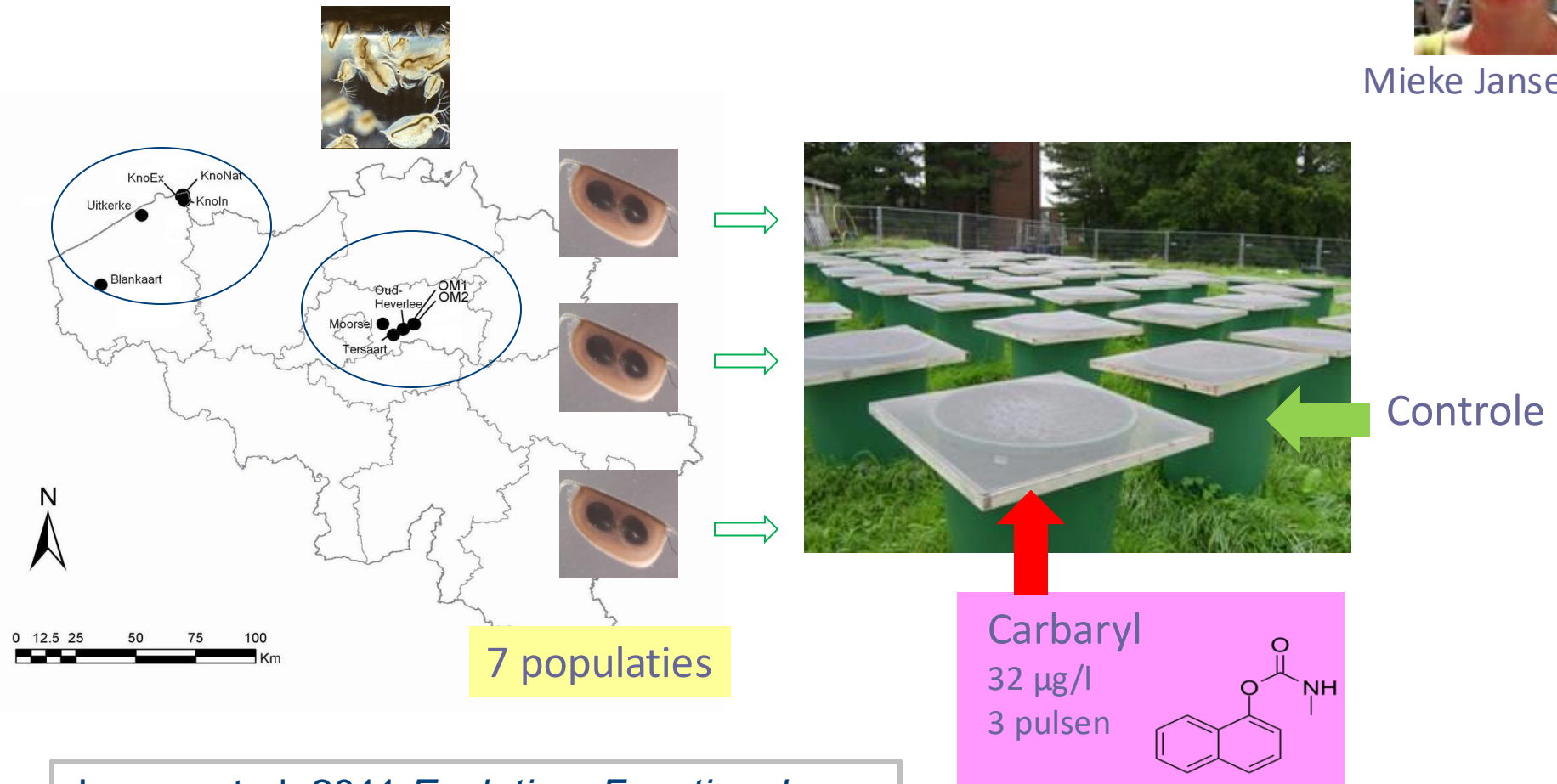
Coors et al. 2009
Aquatic Toxicology

Genetische adaptatie aan pollutie: kunnen de populaties evolueren naar een hogere tolerantie?

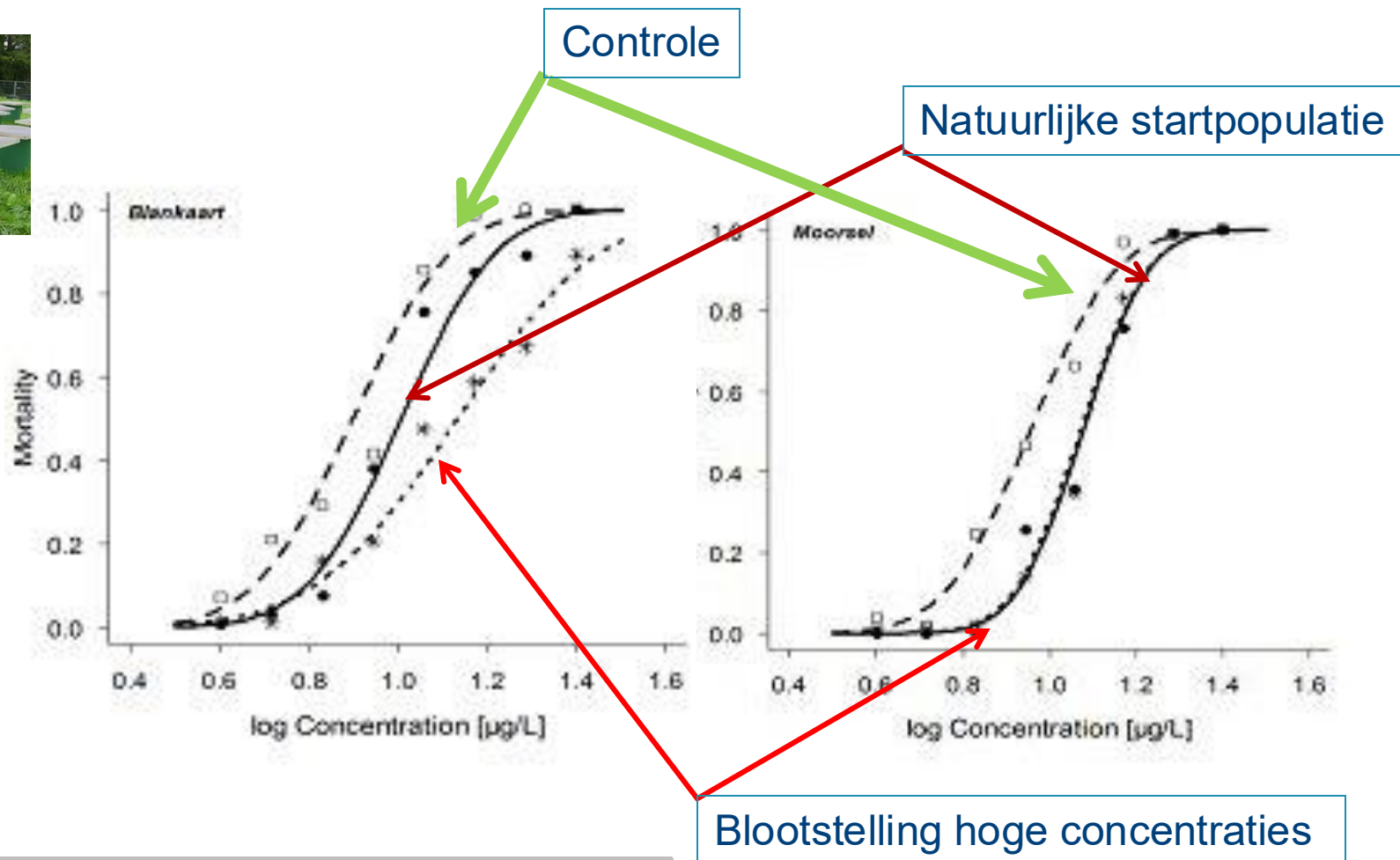
Mieke Jansen

Jansen et al. 2011 *Evolution, Functional Ecology & Ecotoxicology*
Jansen et al. 2015 *Evolutionary Applications*

4 maanden

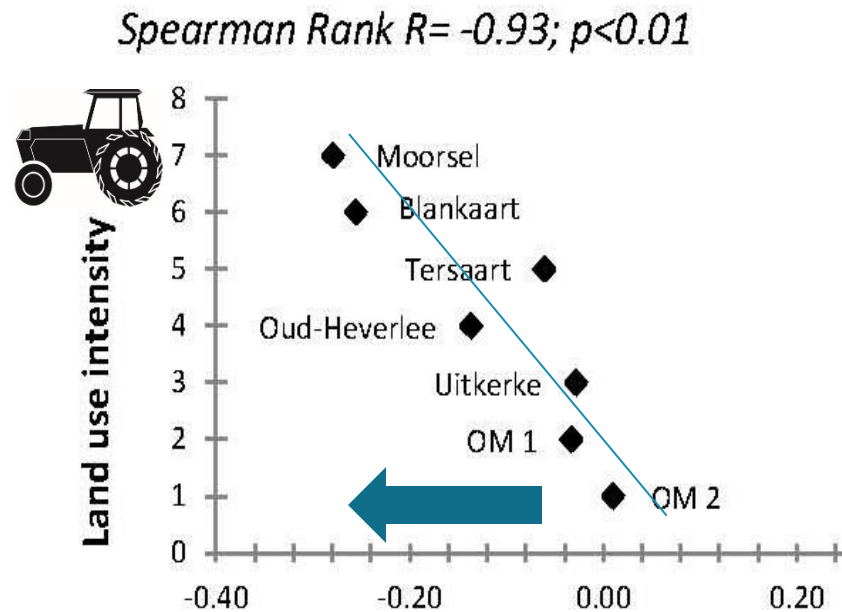
Verrassend resultaat – snel verlies van tolerantie in controle-mesocosmen

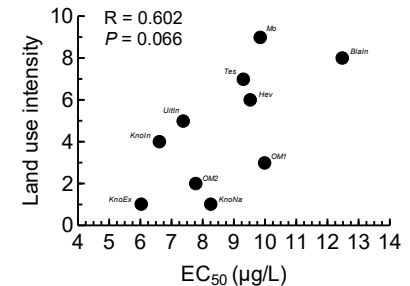
Jansen et al. 2015 *Evolutionary Applications*

Verrassend resultaat – **verlies van tolerantie** in controle-mesocosmen **gerateerd aan landgebruik !**

Jansen et al. 2015 *Evolutionary Applications*

Mieke Jansen

Verschil in tolerantie populatie zoals voorkomend in vijver en populatie die NIET werd blootgesteld aan carbaryl gedurende 4 maand

Differentiële adaptatie aan pesticiden van conventionele vs. bio-landbouw

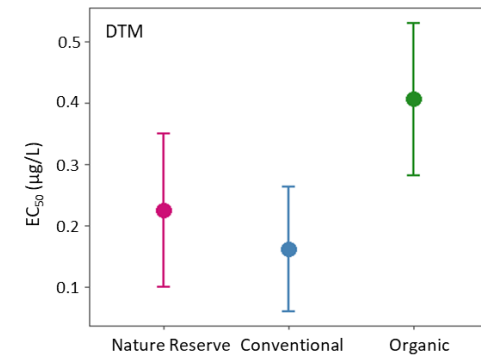
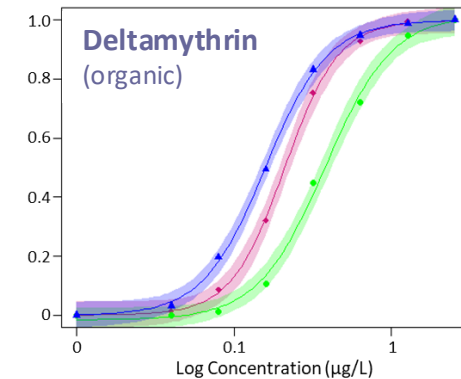
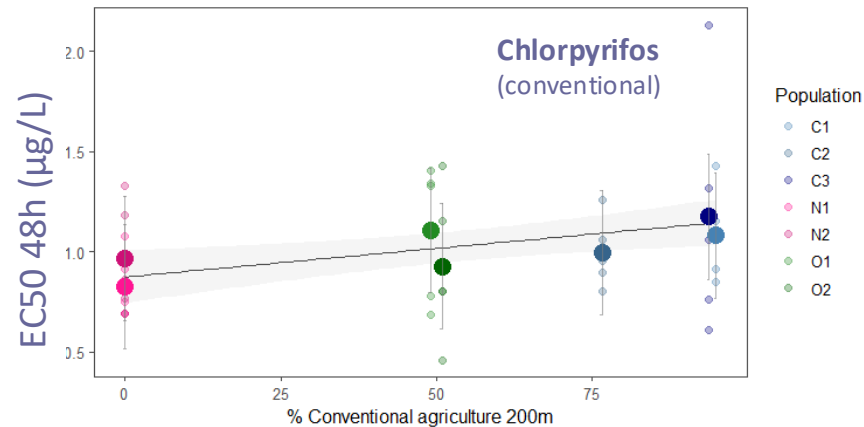
Almeida et al 2021 *Proc. Roy Soc B*

Rafaela Almeida

7 populaties x 5 clones
8 concentraties
3 replicaten met elk 10 neonaten

Observatie 5: belang natuurherstel en nood aan opvolging

Voorbeeld: vijfverherstel en uitstoot broeikasgassen

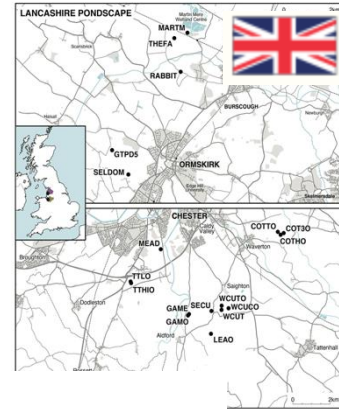
beheerd (n=5)

overgroeid (n=5)

open (n=5)

Diffusieve flux CO₂

$$\text{CH}_4$$

Figuur onder embargo

ns

$p < 0.0001$

$p < 0.0001$

$p < 0.0001$

Sayer et al., ms

Observatie 5: belang natuurherstel en nood aan opvolging

- Vlaanderen start vanuit zeer **zwakke positie** in termen van ecosysteemintegriteit (demografische en historische redenen) – zowel wat betreft lokale als regionale omgevingskwaliteit
- Daarom respons op herstelwerken niet steeds voor de hand liggend - **intense monitoring nodig**
- Rekening houden met invasieve soorten, (gebrek aan) connectiviteit, prioriteitseffecten, afwezigheid kwaliteitsvolle habitatten als bronpopulaties, ...
- **Kaderrichtlijn Water** moet niet gezien worden als een eindpunt maar als **minimale basis** – er moet veel meer gebeuren – zowel met betrekking tot herstel als met betrekking tot monitoring
- **Vijvers / poelen als nature-based solutions !**

Technical Handbook on Pondscape NbS

Available in different languages from:

<https://ponderful.eu/handbook-and-policy-guidance/>

<https://zenodo.org/records/14359093>

Success Stories for Pondscape NBS

biodiversity - flood risk reduction - water purification - optimisation of carbon balance - food production - tourism and health - education - supporting identities - habitat quality

Available from:

<https://ponderful.eu/leaflets/>

Dank !

voor de uitnodiging
voor uw aandacht
voor input – team KU Leuven